

prästsöner, Linné och Tegnér. Både bönder och arbetare har visserligen under senare tid i många fall blivit ministrar, landshövdingar och generaldirektörer, men det har merendels skett genom en rent politisk karriär, och en sådan karriär måste enligt sakens natur vara öppen blott för ett fåtal. De högre undervisningsanstalterna har ständigt i praktiken varit reserverade för en ringa del av befolkningen.

På denna punkt må några siffror anföras. Under tiden från reduktionen till representationsreformen uppgick allmogesönerna vid universitetet i Lund till 15 à 20 procent; i Uppsala torde de ha varit proportionsvis färre. "Det förhöll sig med andra ord så, att 95 procent av folket svarade för mindre än 20 procent av de intellektuella banornas rekrytering." Av prästerna torde omkring 30 procent under detta skede ha kommit från allmogen; endast i få fall nådde dock präster av enkel härkomst de högsta posterna. Enligt senaste utredningar (för tiden 1937—1946) utgör "de högre grupperna" (stor- och småföretagare, ämbets- och tjänstemän) 27 procent av befolkningen, medan deras andel av de vid skilda läroanstalter inskrivna studenterna är 88 procent. De självägande bönderna (17 procent) har 6 procent av studen-

terna; de obesuttna jordbrukarna och industriarbetarna (tillsammans 56 procent) har likaledes endast 6 procent vid universitet och högskolor.

För att öka den ståndscirkulation som av alla anses eftersträfvärd krävs i första rummet bättre studiemöjligheter; den saken har livligt diskuterats, och förbättringar står här på dagordningen. Vidare krävs ytterligare social utjämning. Visserligen har vi hunnit långt i fråga om ekonomisk utjämning, och med denna har utan tvivel följt en minskad känsla av sociala skillnader, men här är fortfarande mycket att göra. För en effektiv ståndscirkulation fordäras inte blott bättre avancemangsmöjligheter, utan också att en förändring i "nedåtgående" riktning tas med jämnmot — dvs. att överhuvud förändringar i yrkesställning inte uppfattas som förändringar i social prestige och än mindre i människovärde. Ett fortskridande på den sociala utjämnings väg, framför allt ett undanröjande av hela bråten av föreställningar om "hög" och "låg", "bättre" och "sämre", krävs även för ståndscirkulationen. De båda linjerna — och inte socialiseringens uppdelning i byråkrater och underlydande — kan leda oss så långt möjligt är till det i ordets ordinära betydelse "klasslösa" samhället.

HINKE

När Brand-redaktören Hinke Bergegren lämnade fängelset i Ystad. Karikatyr i Nya Nisse 28.12.1907.

I SERIEN "Banerförare" har Waldemar Bernhard, känd för sin utmärkta bok om Dan Andersson, utgivit en kort biografi över Hinke Bergegren (Folket i Bilds förlag, 1: 50). Det är en fin och intelligent ton i denna skrift, en ton av vemodig uppskattning, förståelse och ironi; Hinke representerar ett stycke av författarens ungdom, som nu är avlägsen och betraktas med både saknad och älskvärd överlägsenhet. För 40—50 år sedan var Hinke landets anarkist och osedlighetsagitator, en skräckbild, om ock i miniatyr, för borgerligheten och en avskydd och stundom farlig kritiker av den socialdemokrati som under Hjalmar Brantings ledning gick mot moderation och makt. Nu presenteras han som nr 4 i serien "Banerförare", med Branting, Sterky och Palm som kolleger. Det visar bäst att allt vad Hinke stod för blivit gammalt, en del genom att godtas av alla, en del genom att avvisas av alla.

Som många andra socialistiska extremister kom Hinke från ett gott borgerligt hem och fick en värdad uppfostran; hans ömhet mot modern hör till de vackraste dragen i hans liv. Sedan han tidigt och up-

penbarligen främst genom läsning omvänt till en vag och radikal socialism blev han agitator och litteratör. Sin första berömmelse vann han genom att inom det unga socialdemokratiska partiet pläderna för ett slags anarkism; vid 1891 års kongress besegrades han av Branting, och femton år senare uteslöts han ur partiet för sin våldsagitation. Sedermera blev han som utgivare av Brand och som propagandist för "Kärlek utan barn" omkring år 1910 en personifikation av den vildaste rabulismen. Personligen tycks han ha varit vänlig och hjälpsam, naiv och utåtvänd, "en herre med ringa djupsinne", ytlig och utan riktig realitetskänsla — ur denna kombination uppstod både mod och ansvarslöshet. Hans skönlitterära försök var totalt misslyckade; hans anarkistiska "ideologi" hör till det mest oklara och oreflekterade som framförts i svensk politisk debatt.

Höjdpunkten i hans karriär var propagandan för "Kärlek utan barn", för användning av preventivmedel; han drevs inte eller åtminstone inte bara av någon sorts teoretisk liberalism, utan främst av omtanke om kvinnorna, de fattiga mödrarna inom och utom äktenskapet. På den punkten var Hinke utan varje tvekan en föregångsman, och sannolikt utövade han också ett direkt inflytande på stora folkgruppers betraktelsesätt. I Hinkes till arbetarklassen riktade agitation ingick en respekt för litteratur och över huvud andlig kultur som var helt fri från marxistiska schabloner om en klyfta mellan borgerligt och socialistiskt tänkande. Hos f. d. unghinkar finner man ofta en intellektuell inriktning jämte ett även mot det egna partiet väkt självständighetskrav som är en frukt av Hinkes fostran. Många unghinkar blev under 1910-talet syndikalister, och det antydde draget av frihetskänsla och andlig integritet har gått i arv till denna rörelse. I sanningens intresse bör tillfogas att dessa vackra egenskaper inte sällan förenas med en ovanlig orede i åsikterna, en stundom halvt medveten flykt från politikens realiteter.

Som anarkist, våldsagitator och försvarsnihilist diskuteras Hinke föga ingående i Bernhards skrift. Delvis beror det

kanske på att allt detta verkar så avlägset och nära nog idylliskt; även över Hinkes "småmord" är det något nästan gemtyligt i jämförelse med kommunismens systematiska terror. Delvis spelar kanske en oavsiktlig benägenhet att försköna in. Man får dock inte glömma att Hinke och hans kumpaner verkligen förde den råa och hänsynslösa hetskampanj som de anklagades för av både borgerliga och socialdemokrater, att de med all sannolikhet genom den reaktion de väckte var en fara för den moderata socialismen och att de likaledes kan antas ha en del av ansvaret för den hatfulla nihilism som fanns hos många av den tidens svenska arbetare. Hinke yttrade dock på fullt allvar och vid mogen ålder: "För min del anser jag småmord vara alldeles utmärkta, och sådana attentat sätter skräck i de härskande i samhället. Vi skall ingjuta det gift som heter hat så att vi blir mogna för vilket våld som helst." Han ställde sig solidarisk med en publikation vars syfte framgår av ett citat: "Ingenting är brottsligt för de verkligt revolutionära socialisterna... Vår lösen är: dolken i köttet." Den som talar så har inte rätt att frånsäga sig allt ansvar för de våldsdåd som på den tiden utfördes av unga och — som man med all rätt brukade säga — missledda arbetare.

Med alla sina förtjänster är Bernhards skrift därför inte på långt när så objektiv som man har rätt att begära även av en halvt officiell biografi. I vida högre grad har i andra biografiska arbeten rörande den svenska arbetarrörelsen tendensen att sudda ut motsättningar, att stanna vid det tilltalande, att forma helgon för eftervärldens tillbedjan varit oroväckande. Genren blir värdelös om Branting och hans dödsfiender, socialdemokrater, ungsocialister och vänstersocialister — om några år kanske också kommunister — presenteras för nutidens ungdom som "banerförare" utan vank och lyte.

HERBERT TINGSTEN

I 70-årsåldern.